

Тақриз

ба фишурдаи рисолаи илмии Саидова Ҷамила Сибгатуллоевна дар мавзӯи “Диалектизмҳои ва хусусиятҳои услубии онҳо дар асарҳои А. Самад” барои дарёфти дараҷаи илмии иомзади илмҳои филология аз рӯи ихтисоси 10. 02. 01 – забони тоҷикӣ

Фишурда мувофиқи анъана аз қисматҳои аҳамияти мавзӯи таҳқиқот, дараҷаи омӯзиши мавзӯъ, мақсади ва навғонии илмӣ, аҳамияти назариявӣ ва амалии рисола иборат буда, минбаъд шаш нуқтаи асосии барои ҳимоя пешниҳодшуда номбар шудаанд, ки яке аз ин пешниҳодҳо “Диалектизмҳо ва вожаҳои омиёна, ки дар эҷодиёти А. Самад ба кор рафтаанд, қисман ба таркиби луғавии забони адабии муосири тоҷик роҳ ёфта, ҷоҳои холии онро пур сохтаанд” унвон дорад. Баъзан, вожаҳои хоси гуфтугӯ ва омиёна ва ҳалқӣ тадриҷан, бо талаби замон ва қатори қалимаҳои адабии забон шомил мегарданд. Дар қисмати аҳамияти илмии рисола муаллиф овардааст, ки ”Омӯзиши вижагиҳои услубиву лексикии осори А. Самад зимни баррасӣ намудани қабатҳои гуногуни семантикаи таркиби луғавии забони тоҷикӣ, хусусан омилҳои таҳаввулоти меъёрҳои шоҳаи адабии он, дар муддати қариб 50 сол - аз ибтидои солҳои 70 - и асри XX то имрӯз ба аҳли таҳассус қӯмак хоҳад расонд”. Ва бидуни шак ҳақ ба ҷониби соҳибрисола аст.

Аз асоси метадологии рисола, ки дар фишурда нишон дода шудааст, маълум мегардад, ки муаллиф ба корҳои бунёдии муҳаққикони рус аз А. А. Виноградов сар карда, то А.М. Теленкова, ва олимони тоҷик аз С. Айнӣ то М. Маҳмудов такя намуда корро ҷиддан анҷом додааст.

Муаллифи рисола як қадами наве дар роҳи илми шевашиносии тоҷик гузошта, осори яке аз нависандагони сермаҳсул ва шинохтаи муосир, Нависандаи Халқии Тоҷикистон А. Самадовро мариди пажӯҳиши бунёдӣ қарор додааст. Ва дар ин роҳ ба дастовардҳои назаррасе ноил низ гардидааст.

Дар боби аввали рисола, ки «Мафҳум ва хусусиятҳои диалектизмҳо» унвон дорад, муаллиф бо овардани иқтибосоти зиёде фикрронии худро бо далелҳои мӯътамад асоснок кардааст.

Минбаъд дар боб, фасл ва зерфаслҳо диалектизмҳоро нишон дода, дар қавсайн муодили адабии онҳоро овардааст. Масалан, **шалҳа** (суст, бемадор) **хучбемор** (беморе, ки бистарӣ нест), **падарандар, модарандар** пийяндар ва мойиндар, **гаштак** (зиёфати ҳарифона), **барзангӣ** (азимчусса, калон), **сумсабил** (бекас, бехонаю ҷой, дайду), **попарҳам** (андак кушод ва устувор монанди пойҳо), **сиёҳпича** (ҷавонмарг нисбат ба духтар) ва ғ. Муҳаққик сабабҳо ва зарурати мавриди истифода қарор гирифтани диалектизмҳоро аз ҷониби нависанда нишон медиҳад.

Алоқаманд кардани мавзӯи таҳқиқ ба рӯзгори мардум ва расму оин, пеша ва қасбу кор ва дар ҳамин замина гурӯҳбандӣ кардани диалектизмҳои осори нависанда қобили таваҷҷӯҳ ва боиси таҳнияти кор аст. Ин қисматро муҳаққик

“Диалектизмҳои этнографӣ” номида ва дар шакли а) истилоҳи марбут ба либосҳои мардона: **шоҳрағза** (шими аз рағза дӯхташуда), **яқтаҳ, ҷелак** (чомаи тунуки бепахтаю беостар), **зирабекасаб** (навъҳои чома), **пӯстинак** (чомаи пӯстини кӯтоҳдомани пахтадор), **даравӣ** (корчомаи кӯҳна), **локӣ** (миёнбанд), **патақ** (намади зери кафш), **пойтоба** (матои пашмин, ки дар зимистон ба по мепечонанд). **дастбела** (дастпӯшак), **ҷебак** (киса); б) номи либосҳои занона: **ҷакан** (навъи курта), **заргаронӣ, ғичим** (навъҳои рӯймол), **ҷоргул** (тоқӣ); в) номи маросимҳо: **сартарошон** (маросими хурсандӣ, раксу суруд ба муносибати гирифтани мӯйи сари домод пеш аз тӯйи арӯсӣ), **гаштак** (ҳарифона, бо навбат зиёфат ташкил кардани ҳамдехагон), **кампирғел** (пеши арӯс беҳолона ғел задани хушдоман дар рӯзи тӯй), **шахтоз** (як лаҳзай тӯйи никоҳ); г) номи ашёи мансуб ба хару асп: **полҳанг** (таноби лачом), **ҷӯбкорд** (ҷӯби кордмонанд барои харошида тоза кардани бадани асп), **бирешимҷорӯб** (ҷорӯби маҳсуси нарму мулоим барои рӯфта тоза кардани бадани асп), **ҷиргӣ** (матои зери зин), **ҷаҳлук** (болиштчаҳои ду тарафи зери зин); ф) номи анвои нон ва ҳӯрок; **бойсунӣ, ғафсак, фатири сангакӣ, гулбурӣ, қаламӣ, товагӣ, ҷанголӣ, тарғафа, ширрӯған, таҳловӣ, сабзак, тезак**; д) номи васоити ороиши занҳо: **барғак, ҳафабанд, ҳалқа, қафасӣ, қулфи гиребон, ситораи қокул**; е) номи ашёи рӯзгор: **хумба, қули, қумғон, дукорд, ғанҷурхона**: ё) истилоҳоти соҳаи қишоварзӣ: **испор, поза, юғ, қурҷак, қурак** ва ғ. гурӯҳбандӣ намудааст, ки дар чунин шакл анҷом додани рисола сазовори дастгирӣ ва баҳогузории мусбат аст.

Қайд кардан лозим аст, ки рисолаи Саидова Қ. С. дар шинохти илми шевашинои тоҷик падидай нав буда, арзиши он дар ин зоҳир мегардад, ки аз диалектизмҳо ва мавқеи онҳо дар забони гуфтугӯй ва ҳамзамон дар осори нависанда бори аввал ёдварӣ шуда, мавриди пажӯҳиш қарор дода шудааст.

Аз фишурда бармеояд, ки кор бо ҳиммати баланд ва ҳавсалай тамоми илмӣ анҷом пазируфтааст.

Албатта, рисола аз баязе норасоиҳои ноҷизе, ки тавонанд миқдори онро коста созанд, ҳолӣ нест, аз ҳамин сабаби ноҷизӣ зикри онҳо ҷоиз дониста нашуд.

Рисола ба ҳама талаботи илмии рисоланависӣ ҷавобгӯ ва муаллифи он барои соҳиб шудан ба дараҷаи илмии номзади илмҳои филологӣ сазовор аст.

Номзади илмҳои филологӣ, дотсенти кафедраи

“Лингвистика”-и Филиали ДДМ ба номи

М.В. Ломоносов дар ш. Душанбе:

Н.Д. Гулзода

«Имзои муқарриз Н.Д. Гулзода тасдик карда мешавад»

Сардори шӯъбаи кадрҳои Филиали ДДМ ба номи

М.В. Ломоносов дар ш. Душанбе:

Ҳ. Т. Назарова